

ס פ

מדרגת האדם

ממאמר
אדמו"ר הגאון החסיד

מוהרי הורביץ וצלהיה
שדיבר בהשיבות דגובהרדוק

האדם

מדרגת

קלב

מאמר

דרכי התשובה

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון וגו', המושלים אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון, בואו ונחשוב תשובנו של עולם הפסד מצוה כנגד שכר עבירה כנגד הפסדה.

פרק א.

אם נתכונן בכל מיני החשבון הנוהגים בעולם נמצא כי אדם יכול לעשות חשבון בלי שום טעות כלל, בעניני ממון ידוע כי כל התחלה העסק ואמצעיתו וסופו, יושלם רק על ידי חשבון מדויק, והגם שיש סיכון גדול אם ימעה הן חסר הן יתר, כי אם יגרע המחשב אף סיפרת אפס אחד, וכן אם יוסיף אפילו אפס אחד הגם שהאפס כשלעצמו אינו שום כלום, אבל אם יצרף אותו למספר מה יכפול המספר פי כמה, עד שאם יחבר אותו למספר אלפים יצא מזה הפסד גדול, בכל זאת בכל עסק ומסחר, החשבון הוא הקובע וסומכין עליו, יען כי יכול אדם לעשות חשבון מדויק בלי שום טעות, לכן בכל ענין ועסק שעושה, החשבון הוא המנחה אותו, ולוקח ונותן על פיו ומוציא כל עניניו על פי חשבון ישר ונכון.

וכן בעניני הרפואה אנחנו מוצאים כי יכול האדם לעשות חשבון מדידת החום של החולה, והגם שסכנה עצומה כרוכה בהטעות כי המחלה וגם הרפואה ישתנו לפי מדת החום, בכל זאת כל עניני הרפואה מתבססים רק על חשבון המדידה, — יען כי אדם יכול למדוד את החום כמות שהוא, בלי שום טעות חסר ויתר, ועל ידה תושלם הרפואה.

ועתה הבה ונראה, מפני מה בכל הענינים יכול האדם לעשות חשבון צדק כמות שהוא, בלי שום טעות כלל, ובעניני השלמות לא ימלט ממכשול וטעות וכל חשבונותיו מופעים, ואם בעניני ממון ורפואה שאין ההפסד בהם אלא חיי אשה, יכול האדם לסמוך על חשבון, בעניני השלמות אשר סכנתו הוא אכדון נצחי, כ"ש שצריך האדם לדעת לעשות חשבון כלתי מוטעה.

כן בכל עניני התורה, אם האדם יבקש שלמה עם נגיעתו, גם אם יושטט בכל רוחב ועומק של התורה, לא ישאב ממנה רק לפי מדת כלי נגיעתו, כי זה כח הנגיעה וגבורתה, להמנות כל כלי המוח שיעבדו למה שנומה, עד שכל כוחות השכל ודרכי החכמה משועבדים מאהבה לעשות רצון הנגיעה, ומלקט כל הסבות והטענות אשר נומים אל הנגיעה, וסר ומתרחק מכל מה שנותן לפקפק ולספק בדבר, מה שלא יפה להנגיעה שלו, עד שלפעמים נפגוש הפכיות באדם אחד ושניהם נולדו מהנגיעה עצמה.

כמו שקרה כשהייתי במדינה חוצה לנו במקום אחד אצל איש נכבד, ואמר לי שאסור לאכול משחימת פלוגי השוחמ, יען כי לפי

דעתו נומה הוא לאפיקורסות, והביא לי הרבה ראיות לזה מנמיונות מוכיחים על השערות, ובא מן הראיות למסקנא שאסור לאכול משחימתו, ועל פי דין לא היה לי לחוש עליו מהרבה מעמים, יען כי היה קרוב, ועד אחד, ואינו שוה בשה עמו ועוד. ואמרתיו לו עדות שלך עלי אין אני מחויב לקבל, אבל על עצמך הרי שוית לנפשך חתיכא דאיסורא, וענה לי אמת לא אוכל ממנו, ובתוך כדי דיבור התחרט, והפך את דבריו בזה הלשון; וכי אני אומר שהוא ודאי אפיקורוס, אני אומר שנוכל לחוש עליו, וצריכין אנו לבדוק אחריו, וכה חזר בכל דבריו, ועשה ספק מודאי בכל דבריו, והיה נראה כהוש איך שקודם הנגיעה ליקט כל הראיות והסברות לעשותו כאפיקורוס, וכאשר השיג הנגיעה לצד אחר, הפך את כל טענותיו לכף זכות.

כה עושה הנגיעה את האדם להפכפך, ולאיש של סתירות והפכיות, אל איזה צד שרוח הנגיעה הולכת, שמה הולכים אחריו השכל וחיליו, ולא יוכל למצוא בהתורה יותר מרצון הנגיעה, יען כי לא יוכל להוציא ראשו חוץ מחוג הנגיעה, ואף שבעצם, שכלו רהב ועמוק מאד, בכל זאת במקום שיש לו נגיעת מה, שמה לא יוכל להשתמש בשכלו לעיין ולהקיף את הדבר בכל הצדדים, כמו שאם יקשר האדם את עצמו לעמוד עיניו אל צד מזה, לא יוכל להביט בעיניו לצד מערב, כן ממש אל זה הצד שנגיעתו נומה שמה קשור, ולא יכול להזיז שכלו משם. כי אל הצד ההוא דבוק ואדוק השכל, וחושב מה שרוצה, ואין לו אז אלא לעשות נגד הנגיעה, ונגד שכל הנגיעה.

ואם לפעמים יודמן לאדם ענין מה, שהוא נגיעה בצורת כנגד הנגיעה, ויוכל להיות גם זה שקר בצורת אמת, הרי הדבר מסור ללב, וצריך שירצה רק את נקודת האמת, והרצון האמיתי יורה לאדם דרכו, כי נכרים דברי אמת. ואם יעזוב נפשו לרוח הנגיעה הסוף כי לא ישאר אצלו אלא הנגיעה לבד, וכל מה שנארג לו במח, כל האריגה הזאת היא רק מעשה ידי נגיעתו, עד שיתפרד מן האמת כשני דברים נפרדים, ובתוך התורה כשהוא עומד במעשה קיום המצות הוא נשאר נפרד ממנה, כי הוא מחליף האיכות והמהות והזמן של קיום המצות, ומוצא עצמו לכאורה שהוא עושה הכל ואינו עושה כלום, כמ"ש הרמב"ם, "עושה מצות ומורפין אותן בפניו". כי זה כח הנגיעה שלא להניח שום מקום לשליטת השכל, והכל הוא מתכוין להנאת עצמו, ואינו מוותר אף כקוצו של יו"ד, וכל היגיעות שהוא מיגע בתוך התורה הוא רק למצוא מה שסדרה לו נגיעתו, והראיה כי כשתתעורר בו נגיעה אחרת גדולה ממנה אשר מסרתה הפוכה מקצה אל הקצה מנגיעה הראשונה, יעזוב הראשונה ויבחר באחרונה, או לכל הפחות יפטר בין שתי הנגיעות, ויפסח על שתי הסעיפים, לצאת ידי חובת שניהם.

וה"ש "ע"כ יאמרו המושלים בואו חשבון", ואמרו חז"ל המושלים. אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון בואו ונחשוב חשבוננו של עולם הפסד מצוה וכו'. כי לעשות החשבון בלי שום טעות כלל הן טעות תוספת אפס, הן טעות של מדרגה שבין צדיק לרשע, והן טעות של מר ומתוק, צריך להיות מושל ביצרו דוקא, ורק המושל ביצרו, המושל בנגיעתו, והיודע להעמיד מהלך הרגלו, ולחשוב קודם המעשה, רק הוא ישיג את מהותו של ההכל, ורק הוא לא ינית ויעזוב חלק מן השלמות, ורק זה כל האדם, וזולת זה, הגם שידועים לו כל החשבונות וידועים לו כל ההכלים אשר הם הכל, בכל זאת יהיה כל החיים שלו חיי הכל, ובנגיעה קלה יפול ממדרגתו לגמרי, ויהיה כסומא שלא ראה אורות מימי, וכעת שחבא אצלו הנגיעה יתהפך כל שכלו ויהיה בטוח שהוא דורש אמת, אבל אח"כ יראה שהיה רק שקר בצורת אמת, וכאילו עושה הלהמים המעת אותו, ונעשה ערום מכל.

ספר אש דת על התורה

סדרת

באר משה

במדבר ב'
(חוקת - מסעי)

כולל מאמרים עמוקים
וביאורים מקוריים
חידושים בהבנת הפסוקים
המיוסדים על דברי חז"ל
וגדולי המפרשים -
להאיר עיני החפצים
לדעת חכמה ומוסר,
ולהבין אמרי בינה

מאת

כבוד קדושת אדונינו מורנו ודיין יסוד עולם
אברהם ישראל, שר התורה בנגלה ובנסתר
הגאון הקוה"ט מדין
רבי משה יחיאל הלוי אפשטיין זצוקלה"ה
האדמו"ר מאוהרזב

שנת מימיו אש דת למלך

תצו באר חוקת משה

י"ד.

על כן יאמרו המושלים באו חשבון (שם כ"ו).

באו ונחשוב חשבוננו של עולם

אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב ע"ח, ב') מאי דכתיב — המושלים, אלו המושלים ביצרם, בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכר עבירה כנגד הפסידה, תכנה ותכוננו, אם אחת עושה כן תכנה בעולם הזה ותכוננו לעולם הבא, ותמוה הקשר לפסוקים הקודמים, המדברים בענין מלחמת סיחון שניצחורו ישראל, ולמה דייקא כאן דרשו דרשה זו.

ברם דבר גדול רמזו לנו רז"ל בזה, והוא מה שמצינו (חולין ס', ב') בפסוקים שלפנינו (לעיל כ"ו) כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא, והוא נלחם במלך מואב וגו', מאי נפקא מיניה, דאמר להו הקב"ה לישראל (דברים ב', ט') אל תצר את מואב, אמר הקב"ה ליחי סיחון ליפוק ממואב, וליחי ישראל וליפקו מסיחון, והיינו דאמר רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון.

כלומר, אע"פ שהיתה הבטחה שלא יפגעו במואב, הרי נמצאה עצה בכדי לכלותם, והיינו באמצעות סיחון שלאחר שכבש את מואב הותרה להיכבש ע"י ישראל, ועל ידו הותר האיסור של פגיעה בהם, ומזה נלמד מוסר השכל שאין אדם יכול להיות בבטחה ושלוה, אפילו אם זכה להבטחה מלמעלה, שהרי רואים אנו שגם על כך נמצאה תחבולה, וכדרך שאמרו (בראשית רבה פ"ד) שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז.

וזהו הסמיכות: כי חשבון עיר סיחון וגו', על כן יאמרו המושלים, כלומר, מאחר שחשבון הותרה לישראל, אם כן יש מקום — לחשוב למרות ההבטחה, ולפיכך: בואו ונחשב חשבוננו של עולם, שאפילו אדם המעלה צריך לעסוק בחשבון הנפש, תוך כדי הדגשת העדיפות של שכר מצוה על הפסד העבירה.

וזהו שאמרו: (ב"ב — שם) כעלי כמות ארנון — אלו גסי הרוח וכו', ונירם — אמר רשע אין רם, אכדי חשבון — אכדי חשבוננו של עולם, עד ריכון אמור לו רשע המתן עד שיבא דין, כלומר, אלו אכדי חשבונם, והרי זה נובע מגסות הרוח.

ומה שאמר הרשע: „אין רם“, היינו כמ"ש (ויקרא רבה פכ"ד) עה"כ (תהלים צ"ב ט') ואתה מרום לעולם ה' — לעולם ידך בעליונה, ואילו הרשע כופר בכך שהקב"ה מרום לעולם, לפיכך שומה עליו לדעת שיבא דין, אמנם אלו המחשבים חשבוננו של עולם, תכנה ותכוננו — תכנה בעוה"ז ותכוננו בעוה"ב.